

150-lecie Towarzystwa Naukowego w Toruniu

Uroczystość jubileuszowa z okazji 150. rocznicy powstania Towarzystwa Naukowego w Toruniu odbyła się we wtorek, 16 grudnia 2025 roku w Sali Mieszczańskiej Ratusza Staromiejskiego.

Okoliczności, w których Towarzystwo Naukowe w Toruniu rozpoczynało swoją działalność, różnią się diametralnie od rzeczywistości, w której funkcjonuje obecnie. Polska była wtedy pod zaborami, a Toruń nie posiadał żadnej placówki akademickiej. Tym bardziej trzeba docenić wysiłek założycieli Towarzystwa Naukowego w Toruniu oraz wytrwałych kontynuatorów ich dzieła, dzięki którym 16 grudnia 2025 r. świętowano 150-lecie TNT.

- Ten piękny i imponujący jubileusz jest świadectwem nieprzerwanego wysiłku wielu mądrych obywateli na rzecz rozwoju nauki i kultury naszego miasta regionu i kraju – i to w najlepszym wydaniu - **podkreślał w liście do Prezesa Towarzystwa Naukowego w Toruniu prof. Andrzeja Radziwińskiego Prezydent Torunia Paweł Gulewski.** *- Towarzystwo Naukowe w Toruniu odegrało rolę nie do przecenienia już w swoim założycielskim i początkowym etapie. Zdecydował o tym zapewne nieprzeciętny format intelektualny i społeczny Ignacego Łyskowskiego jako pierwszego prezesa Towarzystwa oraz skupionego wokół niego zespołu. Do dziś respekt budzi to, że po kilku miesiącach działalności liczył on 130 osób, animujących pracę trzech wydziałów: historyczno-archeologicznego, lekarsko-przyrodniczego i teologicznego. Jubileusz 150-lecia przypomina, że w kolejnych dekadach Towarzystwo, oprócz intensywnej aktywności naukowej i wydawniczej, aktywnie współuczestniczyło w tworzeniu kluczowych instytucji kultury polskiej w naszym mieście, takich jak Książnica Miejska czy Muzeum. Wielkim dążeniem tego środowiska było także powołanie w Toruniu wyczekiwanego od pokoleń uniwersytetu. To dowód na to, jak głęboko misja Towarzystwa zakorzeniona jest w edukacyjnej, naukowej i społecznej tkance Torunia.*

- Z dumą warto przypomnieć, że w gronie Towarzystwa Naukowego w Toruniu działało wielu wybitnych uczonych, intelektualistów i działaczy społecznych, których dorobek i autorytet wykraczały daleko poza granice regionu. Ich myśl, praca i zaangażowanie ukształtowały rangę Towarzystwa oraz przyczyniły się do budowania

*prestżu Torunia jako miasta nauki. (...) Jako Przewodniczący Rady Miasta Torunia pragnę podkreślić, jak istotna jest dla samorządu współpraca z Towarzystwem Naukowym w Toruniu – oparta na partnerstwie, wzajemnym zaufaniu i wspólnej odpowiedzialności za rozwój miasta jako ośrodka nauki i kultury – **mówił***

Przewodniczący Rady Miasta Torunia Łukasz Walkusz. - *Życzę Państwu, aby kolejne lata działalności przyniosły dalsze sukcesy, nowe inspiracje badawcze i satysfakcję z pracy na rzecz dobra wspólnego. Niech Towarzystwo Naukowe w Toruniu pozostaje ważnym forum dialogu, refleksji i twórczej wymiany myśli.*

W 1875 r. Zygmunt Działowski postanowił założyć polską organizację społeczno-naukową, która stanowiłaby przeciwwagę dla funkcjonujących na tym terenie towarzystw niemieckich. Do swojego pomysłu przekonał przedstawicieli inteligencji: ziemian, duchownych i lekarzy. Od początku zadaniem Towarzystwa było prowadzenie badań i wydawanie prac naukowych, w szczególności dotyczących historii Pomorza Gdańskiego, a także gromadzenie zbiorów i działalność popularyzatorska. Pierwszym prezesem został działacz społeczno-narodowy Ignacy Łyskowski, organizacja zaś liczyła pierwotnie 136 członków.

Niemal od początku po dziś dzień wydawane są serie: „Roczniki TNT”, „Fontes” oraz zainicjowane nieco później „Zapiski TNT” – pierwsze polskie czasopismo naukowe w Prusach Zachodnich. Ważnym momentem w historii Towarzystwa była, zainicjowana w 1881 r., budowa siedziby przy ul. Wysokiej 16, która służy mu do dziś. Dzięki temu można było wyeksponować zbiory działającego już od 1876 r. muzeum, zawierającego obiekty sztuki, a także zbiory archeologiczne przekazane przez Działowskiego. Wiele lat później trafiły one do dzisiejszego Muzeum Okręgowego, najcenniejsza zaś część księgozbioru pozostaje w depozycie w Książnicy Kopernikańskiej (w momencie ich przekazania była to Książnica Miejska). Biblioteka zresztą przez szereg lat rezydowała w budynku przy ul. Wysokiej, zatem jej historia jest z TNT ściśle powiązana.

Przełomem w działalności Towarzystwa było oczywiście odzyskanie przez Polskę niepodległości. Toruń stał się stolicą województwa pomorskiego, a szeregi członków zasilali wtedy przede wszystkim urzędnicy, pracownicy oświaty, lekarze oraz artyści. Już w okresie 20-lecia międzywojennego zabiegali oni o utworzenie w naszym mieście uniwersytetu. TNT walczyło również o powstanie Archiwum Państwowego, które otrzymało od organizacji szereg cennych materiałów źródłowych. Pod auspicjami Towarzystwa nadal oczywiście prowadzone były badania i powstawały prace naukowe. Wszystko przerwała II wojna światowa. Okupant

zabronił TNT działalności i skonfiskował jego majątek. Do 1945 r. życie straciło wielu zasłużonych członków.

Tuż po wojnie ziściło się marzenie o utworzeniu w Toruniu uniwersytetu. I choć to właśnie UMK skupiło teraz w swoich rękach główną działalność naukową, Towarzystwo nadal publikowało i do dziś publikuje swoje sztandarowe serie oraz wydaje prace naukowe. Przez lata było ono powiązane z Polską Akademią Nauk i Wydawnictwem Naukowym PWN, a druki ukazywały się pod wspólnym szyldem tych instytucji.

W uroczystości miasto reprezentowali Przewodniczący Rady Miasta Torunia Łukasz Walkusz oraz zastępca prezydenta Torunia Adam Szponka. Obecni byli również radni Zbigniew Fiderewicz i Michał Zaleski.

Dziś TNT liczy 350 członków, a działalność naukową mogą prowadzić tu również osoby niezwiązane z uczelnią. Prezesem Towarzystwa jest prof. Andrzej Radziwiński. 150 lat historii powoduje, że rolą organizacji jest obecnie także podtrzymywanie własnego dziedzictwa, a w zbiorach wciąż pozostają cenne obiekty, jak choćby spuścizna po prof. Konradzie Górskim, wieloletnim prezesie TNT.

Fot. © UMT 2025 autor: Wojtek Szabelski, licencja: CC BY-NC 4.0

- [Powrót](#)
- [Udostępnij na: X](#)
- [Udostępnij na: FB](#)
- [Drukuj](#)
- [PDF](#)